

voor hygiëne, ziekenverpleging, psychiatrie enz. en de sociale vraagstukken ook in de kringen onzer Christelijke arbeiders om oplossing vroegen, ontloek er van zelf belangstelling voor en bemoeiing met een geheele reeks van buiten-kerkelijke vraagstukken, die het vroegere kerkelijke isolement steeds meer onhoudbaar maakten.

Dit bracht een keer te weeg, die er noodzakelijk toe leidden moest, en er dan ook toe geleid heeft, om ons te doen verstaan, dat we met de heersche denkebeelden, dat we met de resultaten der wetenschap, en zoo ook met constructie der beginselen op te bouwen, die met onze Gereformeerde belijdenis accordeerde. Had men er dusver geen bezwaar in gezien, het met de Universiteiten van ongelooft beginsel te doen, mits onze zonen aan de kerk maar getrouw bleven, thans zag men in dat dit innerlijk dualisme overwonnen moest worden, en dat we aan kweeking van eigen wetenschap, uit eigen beginsel, aan een eigen Universiteit broodbehoefte hadden.

Doch toen rezen ook de moeilijkheden. Aan de wetenschappelijke werken uit de 17de en 18de eeuw had men nu niet meer genoeg, want men stond niet meer tegenover het aloude Arminianisme, maar tegenover een geheel anders toegerust denkende wereld, die in Modernisme, Ethische vermenig, Pantheïsme en Evolutie haar kracht zocht. Toch mocht men geen *tabula rasa* maken om van meet af nieuw te construeren. We waren een historische richting. We wilden niet anders dan Gereformeerde zijn. En zoo ontstond de drang en de behoefte om tot de oorspronkelijke bronnen van het Gereformeerde leven in zijn bloeitijd terug te gaan; te vragen hoe destijds de grenslinjen waren getrokken, waarlangs ook voor den strijd onzer dagen een oplossing te vinden was; en, was die richting eenmaal gevonden, moedig en door onvangrijke studie de stekken uit te zetten, die den weg afbakenden voor onze toekomstige ontwikkeling.

Daarom nu was het noodig, dat ernstig en nauwkeurig het aloude dogma van de Gemeene Gratie weer van het stof der eeuwen ontdaan, en in helder licht voor ons geplaatst werd. Wie zich binnen den kring van zijn kerkelijk instituut opsluit, heeft genoeg aan de studie der Particuliere Genade, maar wie de roeping ontving, om ook op wetenschappelijk, burgerlijk en pædagogisch terrein op te treden, moet zich oriënteren ook op het gebied dat buiten het instituut der kerken ligt, en juist dat gebied blijft buiten den horizon van ons geloof liggen, tenzij we ernst gaan maken met dat wonderleerstuk der Gemeene Gratie, dat ons het regiment Gods over het buitenkerkelijk leven verklaart. Het is door die overweging gedrongen, dat wij er ons toe gezet hebben, om leerstuk met enige volledigheid toe te lichten, gelijk we in deze laatste reeks het in zijn praktische toepassing hopen na te speuren. En zijn er nu broeders, die achten een beteren weg te kennen, zoo zijn zij er niet mede van af, door nu en dan een schampschiet naar onzen kant af te vuren, maar dan rust op hen de zedelijke en zeer ernstige verplichting, om hunnerzijds een beteren weg aan te wijzen, en even uitvoerig als wij dat deden, hun pleit te voeren voor de rechtbank der echt-Schriftuurlijke, dat is de Gereformeerde beginselen. Ook zij moeten dan voor het rapport tussen het leven in en buiten de geïnstueerde kerken de constructie der beginselen leveren, en ze moeten dat zóó doen, dat hun theorie uit de Gereformeerde beginselen blijkt geduceerd te zijn, en in het geheel van onze Gereformeerde Belijdenis past.

„De Heere is onder degenen die mijn ziele ondersteunen.”

Zie, God is mij een helper; de Heere is onder degenen, die mijn ziele ondersteunen.

Psalm 54:6

Als van den Heere, onzen God, betuigd wordt, dat Hij in droefenis de blijende ziel ondersteunt, zult ge dit niet verstaan van de gewone almachtigheid, waarmee Hij ons zielsleven, ook in dagen van hooggaande vreugd, draagt.

Er is hier sprake van een *steunen*, als tegenwicht tegen een macht des lijdens, die onze ziel nederdrukt, en die dreigt te maken dat ze inzinkt en neerslaat.

Want wel draagt God alle ding door het woord zijner kracht, maar toch is in de natuur plant en boom zoo aangelegd, dat ze geen steun van buiten behoeven. In het wilde woud zet niemand stokken bij het opgaande hout, en het klieken loopt op eigen pooten weg, zoo als het uit den dop komt. Het hier kan zijn jong geen leiband omslaan noch het bij de hand nemen en leeren lopen.

Alleen bij den mensch is de mogelijkheid van het steunen in zijn natuur gegrond. Een kind leert niet vanzelf lopen, maar leert lopen doordat moeder het steunt.

Dit is veel fijner dan hetgeen ge bij plant en dier waarneemt. Het verdraagt veel rijker leven, een leven voor velerlei schommelingen en wisselingen vatbaar, bestemd om een veelheid van toestanden te doorlopen, en er op aangelegd om, naardat die toestanden zijn, op andere wijze geholpen te worden.

Bij verwonding of ongeval bespuert ge hetzelfde. De merrie staat hulpeloos bij het veulen dat zijn pot brak. Onder menschen nemen we wie zich bezerde en neersloeg, onder den arm, en helpen hem door onzen steun. Het is zoo, er zijn dieren die in zulk zulk een geval het jong met den bek in

den nek nemen, en voortslepen, maar *ondersteunen*, in al den rijken, lijnen zin, die in dit woord ligt, is iets dat alleen onder menschen voorkomt.

Maar juist dit „ondersteunen” ondersteunt dan ook, dat ge in gewone tijden op eigen voeten gaat, u zelve ophoudt, en om steun, dien men u bood, lachen zoudt.

Niet wil u zelf, altoos door Gods kracht natuurlijk, maar dan toch zóó, dat Gods kracht in uw energie werkt, en dat ge, dank zij die energie, u zelve ophoudt, en dank zij de u geschonken kracht, *onder steun* op uw weg voort schrijdt.

Dat is het gewone in ons leven. Als het zoo met ons is, zijn we normaal. En wie waarlijk vroom is, dankt zijn God elken morgen en elken avond, als hem die gewone kracht om zelf *onder steun* te gaan, verleend en bestendig wordt.

Maar in dien gewenschten staat kan verandering treden.

Rechtstreeks naar het lichaam, als we onzen voet bezeren, of beenbreuk ons het gaan onmogelijk maakt, of ook als aangrijpende ziekte onze kracht derwijs deed afnemen, dat ons de knieën knikken en het lichaam niet meer torsen kunnen.

In zeer hoogen ouderdom kan die verzwakte toestand zelfs de gewone worden, als de sprinkhaan, gelijk de Prediker zegt, zichzelf tot een last zal wezen, dat hij voor de hoogte vreest en er verschrikking op den weg zal wezen.

Dan wordt het als in de dagen der kindheid. Toen een leiband, nu de kruk of het stokje. Toen moeders hand, nu de schouder van zoon of dochter, waarop men *steunen* zal.

Altoos dat echt menschelijke *steunen* en *ondersteun* worden, in het kind gepropteerd, op den ouden dag zoo betekenisloos ervaren, en tusschen wieg en graf telkens voorkomend, als leed of ongeval onze gewone kracht breekt.

En dat brengt de Schrift nu ook op ons *zielsleven* over.

Onze ziel ligt geteekend in ons lichaam, en alleen in beelden aan het lichaam ontleend, kunnen we ons van ons zielsleven rekenschap geven.

Zoo is dan ook „menschelijke ziel bestemd, om zichzelf op te houden, meester over zichzelf te zijn, en zichzelf te richten. Door kracht die God schonk, het spreekt van zelf. Maar dan toch om te staan en te gaan door inwonende kracht, zoals de stam van den eik staat door de hardheid van zijn hout, en de leeuw gaat door de kracht van zijn sterke spieren.

Maar ook bij de ziel des menschen gelijk verschil met de ziel van het dier. Bij het jonge dier geen steun bekend, bij het jonge kind steun door opvoeding en door onderwijs onmisbaar. De spin en de bij met het webbediploma en het raat-diploma geboren. De jonge man alleen door andere steun en voorang tot het verwerven van zijn kunst-diploma in staat. Daar het instinct, dat steun niet kent, hier het moeizaam aanleeren, dat zonder steun ondenkbaar is.

In den grijsen ouderdom, als de kindische staat intreedt, gelijke hulpbehoefte de kind.

En in de dagen en jaren die daartusschen liggen, evenzo telkens bij de gebeurtenissen, die de ziel zóó bang en zoo ontzettend schokken, dat ze om steun smeekt. Dat noemen we dan het zoeken van troost, het heimwee hebben naar sympathie, het hangen en leunen op een ander die haar voor inzien behoedt.

Wat buigt gij u neder, mijne ziele, en wat zijt gij onrustig in mij! — dat is de zielsgesteldheid, als de ure naakt, die om menschelijke en Goddelijke ondersteuning roept.

Wat u ophield was uw geloof, uw vrede met God. Maar nu verstrikt Satan ze en ge valt in zonde. En voor wat u op moet houden, komt de pijnlijke wroeging, in plaats, en de last uwer zonde drukt u neer.

Wat u ophield was uw overtuiging van in Gods weg te zijn en voor zijn zaak te strijden. Maar nu trekt God niet met u op. Uw wederpartijder overwint en vertrekt u. En twijfel slaat om uw ziel, en in moedeloosheid dreigt ge in te zinken.

Uw arbeid is uw lust, voor uw gezin te ijveren uws levens vreugde. Maar slagen treffen u. De arbeid is om niet. Geldelijke wanhoop slaat u om het hart. En als verlamd ligt uw zielskracht neder.

Of ook, uw stil gezin, en het leven van dat gezin met uw leven, was uw verwikkeling, een tent des lichts om u. Dat lieid uw ziel op, drupte olie in de vezelen van uw inwendig bestaan. En nu klopt de verwoesting der krankheid aan uw deur, en ge moet ze binnenlaten, en de dood klinkt door uw venster binnen, en droefenis en rouw grijpt uw hart aan.

O, Dan schiet de kracht te kort. Dan gaat er een beven over de ziel, dat ge stuur en gang verliest. Dan is het of de fundamenteën onder uw zielsleven worden weggebroken, en of er zich een afgrond onder u opent, waarin ge vrees te verzinken. Zelfs het licht op uw pad verduistert, en al wat in u is buigt zich neder.

Ge schreit, en dat schreien geeft wel licht, maar het maakt dat de golven van den weemoed nog banger over u heen slaan. Ge voelt u als overgeleverd aan een macht van weemoed des harten, waar ge geen verweer tegen hebt.

En hoe ge ook poogt u weer op te richten, ge slaat telkens weer neder.

Uw adel! Want alleen als *mensch*, en als fingevoelend mensch, kunt ge zoo nedergebogen worden.

Maar ook uw adel, omdat ge zóó eerst als mensch een voorwerp van Goddelijke ontferming wordt, en omdat in die ontferming uw God zich aan u verheerlijkt.

En dan zendt God u broeders en zusters die uw ziel ondersteunen, en onder hen die uw ziel ondersteunen komt Hij zelf.

Doch altoos tot u als *mensch*.

Er zijn drie dingen die u dan moeten ophouden en bewaren voor verzinken: uw eigen aangrijping, menschelijk medelijden, Goddelijk mededoen.

Eerst eigen aangrijping.

Niet als een blok of stok moogt ge in de wonden van uw hart nederwijken. Ge moet willen opgericht worden, en nooit mag er sentimentele lust in uw smart over uw gemoed sluipen. Dat zou tegen uw God ingaan.

Daarom begint Gods Woord met u te zeggen: „Wees sterk, en Hij zal uw hart versterken.” En daarom heet het zoo weemoedig bestraffend in Psalm 43 en 43: „Wat buigt gij u neder, o, mijn ziele, en wat zijt gij onrustig in mij. Hoop op God!”

Zoo zegt men tot den kranke, dien men torsen zal: „Gij moet meegeven”, en alleen dat „meegeven” maakt vaak het dragen mogelijk.

Daar is de eere van den mensch in, dat het geloof nog worstelt om op te staan, ook al is het dat de voet telkens uitglijdt. Wat hij wil, is niet als een willoos wezen gesleept, maar

als een worstelend kind *gestemd* en *ondersteund* te worden.

Immers *ondersteunen* onderstelt juist, dat ge u zelf aangrijpt, en door dien steun geholpen, zelf voet voor voet hoopt bij te komen.

De levende mensch ontvangt steun. Den doode steunt men niet, maar draagt men uit.

Maar dan komt die steun ook, en zendt God tot u hen die uw ziel ondersteunen.

Dat doen sommigen van verre, anderen van naderbij, zeer enkelen van zeer nabij. Maar ge ontwaart dan toch, hoe in heel een kring allen de hand uitsteken, om u bij te staan en zich gelukkig achten het te mogen doen.

De deelneming der menscheelike. Het met u mede lijden van vrienden en bloedverwanten. Het overnemen van u van een deel uws lijdens door wie zeer na staat.

Bij den één is dat dan meer noodig dan bij den ander, want de uitwerking van de smart is om in te zinken, naar die mate verdubbelen ze den steun dien ze u bieden. Eerst is dit dan bijna een dragen. Dan laten ze wat af, als ze zien, dat ge u weer opricht. En de ware vriend verheugt zich, als hij merkt dat de steun al minder noodig wordt, en trekt zich dan onmerkbaar terug. Opdringen van vriendschap of van overbodig geworden steun, troost niet, maar hindert.

En nu in de derde plaats komt onder hen, die ons alzo ondersteunen, dan ten slotte de Heere zelf.

Niet aanstonds. Hij laat ons eerst tot zelf-aangrijping komen. Dan zendt Hij ons de menscheelike deelneming toe. En onder die komt Hij dan zelf.

„Onder hen die ons ondersteunen is de Heere”. Dan staan onze beste vrienden voor en bij ons. De vindende liefde put zich uit, om het woord te vinden dat het diepst in onze ziel kan dringen. Maar toch, ze voelen het zelve, tot in de kern van uw hart, tot daar waar de eigenlijke wonde opkwam, kan hun woord niet ingaan. Daar kan menscheelike deelneming niet bij.

Maar daar kan God, die dat hart schiep, en die dat hart wondde, wel bij, en daar dringt Hij dan in met een bijzondere genadewerking van zijnen Heiligen Geest.

En dan komt er iets heerlijks. Een bijna zalig zich gevoelen in de wonde van zijn hart, omdat in die wonde dieper dan ooit anders de heerlijke zaligheid van Gods liefde is gevoeld.

Dan is er een plek daarbinnen, waarvan we voelen: daar ondervangt nu de eigen hand van mijn God mijn leed.

En dan dankt ge uw vrienden, want hun medelijden verwikte u zo heerlijk. Maar dan dankt ge vuriger nog den God van alle ontferming, want zijn *mededoen* was meer dan balsem, ze was manna waar de ziel bij leeft.

Amsterdam, 27 October 1899.

De Zending op de Synode.

De zaak der Zending kwam voor de Groninger Synode in geheel andere gedaante dan vroeger.

Er waren te Middelburg eenige hoeksteenen vastgelegd, die strekten, om de Zending der kerken meer in overeenstemming te brengen met de architectoniek van onze belijdenis en van ons kerkrecht.

Het vermoeden, dat op die wijs de belangstelling in de zaak der Zending, slinken zou, was daarna in die drie jaren, die sinds verlopen, niet bewaarheid. Integendeel, al sprak het vanzelf, dat op de puinhoopen die men vond, niet opeens met kracht viel voort te bouwen, toch mag getuigd, dat de overtuiging van het plichtmatige der Zending veld won, en dat de offerande voor de Zending eer toe-dan afnam.

Bleef nog alleen de vraag, of men nu reeds over kon gaan tot vastere ineenzetting van geheel dezen arbeid, of we, dat het verkieslijk ware, thans nog alleen een voorlopig spoor te leggen, en op dit spoor drie jaren lang proeftochten te houden.

Een ingediend concept bedoelde het eerste, de Synode besloot tot het laatste.

Wat ten deze het beste was, is een dier twijfelwekkende problemen, waar men, bij gebrek van gegevens, altoos sceptisch tegenover staat.

Eerst over eenige jaren zullen we in onze Indische ziele een tal van uitgezonden Dienaren bezitten, dat ze op Java zelve een krachtig college zullen kunnen vormen, en eerst nog vele jaren daarna zullen de uitgezonden Dienaren genoegzaam in Indische toestanden zijn ingeleefd, om welgevulde en welgerijpte adviezen te kunnen geven.

Van uit Nederland de Zending te regeren, gelijk het vroegere systeem wel moest medebrengen, zal steeds meer ondoenlijk blijken, maar zoolang de kracht in Indië nog zoo klein is, is zekere vaste leiding van hier uit toch onmisbaar.

Voor deze leiding was dan ook een concept ingediend, vooral strekkende, om te voorkomen dat de éene kerk in botsing met de andere zou kunnen geraken, en voorts om de eenheid van ons werk tegenover de Overheid op vasten voet te regelen.

Maar natuurlijk, deze concept-regeling kon zich nog niet baseren op de praktijk van het verleden, want het uitzenden van Dienaren des Woords begint pas.

Naast Ds. Adriaanse, zal nu eerlang Ds. Wijers, en naast hem weer Ds. Backer optreden. Ook Soerabaya en Djogja zullen eerlang wel voorzien worden.

Dan eerst zal men een vijftal Dienaren op Java hebben, en zij zullen ons van hun bevinding kunnen verhalen.

Er was dus veel voor te zeggen, om alle vastere regeling voorafhandig nu uit te stellen, en af te wachten wat de ervaring leeren en raden zou.

Bovendien bood deze wijze van doen het groote voordeel, dat de voorstanders van het vroegere systeem, die anders licht tot voortzetting van hun oppositie waren ver-

leid geworden, thans de twee hoofdbeginselen: 1º. uitzending door een kerk en 2º. uitzending van Dienaren, van heeler harte aanvaardden konden, en in het weer optreden van tien provinciale Deputaten een concessie aan hun sympathieën zagen.

Vooruit uit dit laatste oogpunt juichen we het Synodaal besluit toe.

Er moeten onder ons geen overwinnaars en overwonnenen zijn. Als broeders saam moeten we de schouders onder den heiligen arbeid zetten. En nu de twee hoofdbeginselen maar in veiligheid zijn gebracht, doet het ons waarlijk genoegen, dat de afwijkende broeders in deze concessie een soort *con amore* met ons saam te werken.

Zoo behoort het onder broeders. Elk wegvallen van aanleiding tot stekelachtige penneprikkels is winst voor dat heilig karakter, dat alle arbeid op het stuk der Zending dragen moet.

We hopen nu maar dat Soerabaya onverwijd zal geholpen worden, en dat Amsterdam door zal tasten.

Amsterdam heeft nu de roeping om onverwijd én den dienst des Woords te Djogja, én den medischen dienst aldaar op zich te nemen.

Predikanten genegen en geschikt om naar Indië te gaan, zijn er te over.

Aanvankelijk was allen het denkbeeld om het vaderland te verlaten nog wat vreemd. Men had daar nooit aan gedacht. Men had niet anders gemeend, dan in Nederland predikant te blijven. Ook scheen van predikant „zendeling” te worden een soort degradatie.

Maar dat alles zijn we nu te boven. De predikanten gaan thans in hun ambt en in hun volle waardigheid. Nu er drie over de brug zijn, volgen de anderen vanzelf.

En steeds zal het gemakkelijker vallen om in de opengevallen plaatsen te voorzien. Ten slotte zal men den stroom zelfs moeten tegenhouden.

Doch dan arzele Amsterdam ook niet, gelijk Rotterdam spoedig volgen zal.

Er mag geen overhaasting zijn, maar ook geen op de lange baan schuiven.

Reeds het feit, dat er gehandeld en doorgetast wordt, ontsteekt geestdrift en stijft uw kas.

De Groninger Synode.

Dat de in Augustus j.l. te Groningen vergaderde Synode niet voldaan heeft aan de door velen gekoesterde verwachting, is voor tegenspraak niet wel vatbaar. In de historie onder kerken zal ze kwalijk meetellen als een Synode, die richting schonk aan het kerkelijk leven. Iets wat daarom te betreuren is, omdat kerken die slechts éénmaal in de drie jaren saamkomen, in zulk een Synode een mijlpaal op den weg moeten bezitten, die koers aanwijst voor de jaren die komen.

Stellig is dit resultaat aan den prikkel der onderlinge liefde te danken. Hoeveel men ook hechte aan eigen zienswijze, toch wilde niemand dat de onderlinge saamhoorigheid er schade door zou lijden. En nu bleek, dat eenig besluit van betekenis, in welke richting ook genomen, de onderlinge eenheid in gevaar dreigde te brengen, onthield men zich liever van een besluit, dan door een averechtsch besluit broeders van zich te vervreemden.

In zooverre verstaan we het dan ook, dat men uiteenging met dankzegging aan den Heere onzen God, dat alle tweespalt bezworen was.

Toch wagen we het de vraag te stellen, of de macht der liefde hierbij wel met genoegzame energie doorwerkte.

Dit is toch niet de hoogste liefde, dat men, om elkander te sparen, zich over en weder bij de handhaving van een beiderzijds afgekeurd *status quo* nederlegt, maar heel anders dat men over en weder zich in elanders plaats stelle, inlevende in elanders verleden en zienswijze, en dank zij dat inleven tot zulk een oordeel der billijkheid komt, dat de harten wat in plaats van den geest te spannen.

„Een iegelijk zie niet alleen op hetgeen het zijne is, maar ook op hetgeen des anderen is.”

Waar dit „gevoelen” ten deele ontbreekt, faalt het aan die energie der liefde, die de kerken verder helpt, en wordt men zijns ondanks en tegen zijn bedoelen geslagen met machteloosheid.

Met diep leedwezen ontwaarden we dan ook, dat hetgeen op de Synode winste scheen, toen de Synode ternauwernood uiteen was gegaan, op schade uitliep.

Niet zonder aandacht hebben we gevolgd, wat sinds in onze kerkelijke bladen over het Synodaal bedrijf geschreven is, en we mogen het niet verheelen, dat we zoo links als rechts gestooten zijn, op uitgingen van hoofd en hart, die een min goede stemming der geesten verrieden.

Of het is dat sinds die dagen geleden bittere smart, ons gevoeliger gemaakt heeft voor den guren adem der onbroederlijkheid, durven we niet zeggen, maar wel weten we, dat al wat we sinds lazen, ons pijnlijk heeft aangedaan.

We zullen geen namen noemen, en op geen bepaalde stukken of verklaringen of uiteenzettingen wijzen. We wenschen niet als oordeelaar der broeders op te treden. Maar wat we wel mogen doen is uitspreken, dat ons nog niet één stuk onder de oogen is gekomen, waaruit ons genoegzaam die hogere geest, die breedere opvatting, die ruimte van hart, en die heiligheden van zin en geest toesprak, waaruit bleek dat de schrijver er van zich tot het hogere standpunt der liefde had weten op te heffen.

Waar het nu zóó is bij de tolken, hoe moet het dan wel niet zijn bij de leiders in kleiner kring, wier woord zonder controle over de lippen gaat, en niet uit de pen vloeit onder de controle der publieiteit. En erger nog, hoe moet het dan

wel niet gesteld zijn in den kring der meelevende gemeentelieden, die bijna geheel op geruchten afgaan en zich meest door het woord van anderen laten inspireren.

Na een waarlijk goede Synode moet er onder de leidende broeders en in de gemeenten een verandering zijn te bespeuren, die toont dat hooger lucht is ingedronken. Maar gelijk het nu staat, kunnen we de vrees niet onderdrukken, dat eer de dampkring zwel is geworden.

Onze overtuiging ten opzichte van het geding, dat zooveel bedenkelijk stof deed opgaan, is bekend. We hebben hierover thans het pleit niet te voeren. Maar als we een actie waarnemen, waartoe de stoot gegeven werd door de betuiging, dat én Gods eer én der kerken heil ten allerspoedigste de opheffing van de tweedheid veronder, en we zien hoe thans, na de Synode, die tweedheid met voorliefde, met zekeren ijver, soms op het kante van het fanatisme af, publiek in den wand wordt gegraveerd, dan zegt toch het getuigenis des Heiligen Geestes, dat er iets in de harten sloop, dat niet goed voor God kan zijn.

Lag de fout niet daarin, dat men na de Synode niet een tijdlang het stilzwijgen wist te bewaren, maar het op de Synode gedempte debat, terstond na de Synode, en nu zonder praesidiale leiding, in het publiek voortzette?

Dit zou men niet hebben gedaan zoo het hart niet eenigszins geprikkeld ware geweest; te zeer om zichzelf geheel te bezitten. En heeft niet alleen gemis aan genoegzame zelfbeheersching over en weder tot het begaan van deze onvoorzichtigheid verleid?

Na den uitgang van een Synode als die te Groningen had een periode van ruste en stilzwijgendheid gevoegd. Gevoeligheden, die natuurlijk waren, zouden daardoor vanzelf in sterkte van graad zijn afgewogen. Kalmt van geest zou het oog weldra weer verhelderd hebben. En later, als men eerst weder normaal naast elkander stond, had men als mannen van ernst het wetenschappelijk onderzoek van onze ingewikkelde en moeilijk probleem kunnen opvatten, en vooral door saamspreking, en met Gods hulp, ten einde brengen.

Wat nu plaats greep, was noch van de eene noch van de andere zijde buiten schuld, indien we althans gerechtigd en verplicht zijn, om vooral in het heilige de schuld niet alleen in het grove maar ook in het fijne te zoeken.

We twijfelen dan ook geen oogenblik, of na niet zoo lange dagen zal de Christelijke consciëntie ten deze zelfanklacht laten hooren.

Zeker de beginselen zijn heilig, en waar het heilige beginselen geldt, moet men den broeder ook in het aangezicht weten te weerstaan. Maar dat doet niets af aan de spreuk der voorzichtigheid, dat de wijze tijd en wijze onderscheid. En juist bij den strijd voor heilige beginselen onthieldt alle uitdaging van het hart, die niet dat gevoelen verraadt, dat in Christus Jezus was.

Ons blad zal zich daarom wel wachten, voorhands ook maar één woord in dit geding mee te spreken. Eerst later, als de „stemming der gemoederen” weer los van het onrustig verleden is, zullen we gehoor vragen.

Maar we willen meer doen, en nu we naar de jaren onzes levens, daartoe zeker recht van ouderdom verwerven, ook de bede tot onze geliefde broeders aan beide zijden doen uitgaan, dat ze toch niet mogen voortvaren op den ingeslagen weg.

Op dien weg vindt men elkaar niet, maar vervreemdt men van elkaar.

De liefde is en blijft nu eenmaal de eenige band der volmaaktheid onder hen, die op het heilig erf der kerk voor den naam des Heeren strijden.

Het vuur van verdeeldheid is, o, zoo spoedig aangestookt. En nauwelijks brandt het, of er worden er altoos gevonden, die lust hebben door het aanraken van nieuwe brandstof, dat vuur laaie te doen uitslaan.

Maar dat juist mag niet.

Voor hem alleen is ook hier de kroon, die wettiglijk zal gestreden hebben!

Verandering van overtuiging.

Het onvaste karakter van onze eeuw brengt met zich, dat bijna ieders persoonlijke overtuiging gaandeweg aanmerkelijke verandering ondergaat.

Een nieuw bewijs levert daarvoor het jongste geschrift van Mr. A. F. de Savornin Lohman, getiteld: *De waarheid bevenal*, waarin de gelichte schrijver een critiek levert op de brochure: *Rand aan het Woord*, in Juli j.l. door Dr. A. Kuiper ter perse gelegd.

Indien plaatsruimte zulks gedooft, wenschen we die critiek ten deele nader te toetsen, zonder ons daarbij te stooten aan de min vleien vergelijking met Goliath, den wederpartijder van Gods volk, op de eerste bladzijde.

Alle polemiek ten deze zal zich onzerzijds stiptelijk pogen te spenen aan wat in wijze van uitdrukking prikkelen kon. Hij wien het alleen om de *waarheid* te doen is, gevoelt aan dat prikkelende geen behoefte.

Thans echter gaan we op die polemiek nog niet in, en wenschen we onze lezers alleen te wijzen op het geheel ander standpunt, dat thans door den geachten schrijver wordt ingenomen.

Vroeger was hij met ons van oordeel, dat het de plicht der geloovige Christenen was, om tegenover de Staatsuniversiteiten eene eigen Universiteit te plaatsen, en dat wel op zulk een manier, dat alle onderwijs aan deze Universiteit van eenzelfde geloovig beginsel uit zou gaan.

Dit felt behoeft geen nadere toelichting. De handteekening van den geachten schrijver

is meer dan klaringen, d overlieten.

Ten overv op het eerst kening van inging, en wa zijn naam p stelling in d volkomen in gemaakte plan met de stich

In dit ma duidelijk mo aanvullingssy de Staats-univ tot die „tijd wortel van l

Men lez

„Dat nu te een Seminarie, docent een d wel geen aan delen toch ra zelfs niet aan, meerde Univer zins afdoende onter modern thans het ven geveendredig a door aan al

alleen wordt e zellde stelsel lagere school n

Zelfs legde ger nadruk staat d roep dit in onze m schadelijke in verkeer is.”

achtte hij n lykheid” (Vd

Thans daar man op blz. uit Christenbe onmogelijk. / wenschelijk a

En na die dan het stels van geleerde universiteiten, loovige hoogle het meest toe Hij schrijft

Niet tot he Universiteit op zij geroepen, i hun midden a ken, waarin b tuschen God te stellen, aan lege te geven.

Een Univer bestaande is vo ook niet nood heerlijker acht voor den hoogt tusbelijder op t noodig tegenov Christus, en, jongelingschap, menig vraagstu een behoorlijk het geplaatst Evangelie.

Groot en z zijn, die van gung, mits dese en ten aanzie zegen onder g plaatst. Hun den weg bepa niet de wijshe andere mensche

Bestlister te door den g standpunt, is

Het zedelij Universiteit, vraag of de het algemeen ten grondslag bovenaangeha

Er is hier f heen, van de Statuten. Het versiteit, die over de ongeke zijn te stellen, laten, maar o in 1877 geop denksbeeld va onzerzijds ma ten aan te st geprezen.

Natuurlijk heel den strij dit nu aange te gaan hern onthoudt zich zijne verander nig toe te lie er ons niet a

Doel van d van het feit op de hoogt inzien, hoe d Staats-univers